

RANGLAR TILI: RASSOM PALITRADA QANDAY QILIB QUVONCH, G'AM YOKI XOTIRJAMLIKNI YOZADI

Robijonov Diyorbek

Guliston davlat universiteti 2-bosqich talabasi

Annotatsiya: *Ranglarning odamning his-tuyg'ulari, kayfiyatiga qanday ta'sir etishi, shuningdek, rangtasvir san'ati orqali ranglarning individual va madaniy kontekstdagi ahamiyati tahlil qilinadi. Rangtasvir va psixologiyaning o'zaro bog'liqligini yanada chuqurroq o'rganishga qaratilgan ushbu maqola ranglarning inson ruhiyatiga ta'sirini ilmiy nuqtai nazardan yoritadi.*

Аннотация: *В статье анализируется значение цветов в контексте индивидуальной и культурной интерпретации, а также их использование в терапевтических целях. Эта статья способствует более глубокому изучению взаимосвязи живописи и психологии и раскрывает влияние цветов на психологическое состояние человека.*

Abstract: *The therapeutic applications of colors and the scientific foundations of managing personal emotions through colors are also examined. This article contributes to a deeper understanding of the connection between painting and psychology, shedding light on how colors impact human mental and emotional states.*

Kalit so'zlar: *rangtasvir, rang psixologiyasi, rang, rangshunoslik, xromoterapiya, rang semantikasi, kompozitsion bog'liqlik*

Ключевые слова: *живопись, психология цвета, цвет, колористика, хромотерапия, семантика цвета, композиционная связь*

Keywords: *painting, color psychology, color, color science, chromotherapy, color semantics, compositional connection*

KIRISH

Rangtasvir insoniyat tarixi davomida hissiyotlarni ifodalash, jamiyatga estetik xabarlar yetkazish va individual ichki olamni aks ettirishning muhim vositasi bo'lib kelgan. Ranglarning inson psixikasiga bo'lgan ta'siri ko'plab fan sohalarida, jumladan, psixologiya, san'atshunoslik va madaniyatshunoslikda keng o'rganilgan. Ranglar nafaqat tasviriy san'atda, balki kundalik hayotda ham hissiy va ma'naviy tajribalarni shakllantiradi. Shu sababdan ranglarning psixologik jarayonlardagi roli haqida ilmiy asoslangan yondashuvlar ishlab chiqish muhimdir.

Psixologiya sohasida ranglar ong va hissiyotlarga bevosita ta'sir qilishi isbotlangan. Ushbu ta'sirlar nafaqat biologik, balki, madaniy va individual omillarga ham bog'liqdir. Madaniy kontekstda ranglarning ma'nolari farq qiladi. Bu kabi o'zgaruvchanlik ranglarning psixologik ta'sirini chuqurroq o'rganishni talab qiladi.

Zamonaviy rangtasvir san'ati ranglarning psixologik kuchidan nafaqat hissiy tajribalarni yetkazishda, balki, shaxs hissiyotlarini boshqarishda ham faol foydalaniladi. Ranglar vositasida tomoshabin kayfiyatini o'zgartirish yoki emotsional taranglikni kamaytirish mumkinligi haqida ko'plab tadqiqotlar mavjud.

Ushbu ilmiy maqolada ranglarning shaxs hissiyotlarini boshqarishdagi ilmiy asoslari va ularning rangtasvirda qo'llanilishi tahlil qilinadi. ranglarning psixologik ta'siriga oid nazariy

qarashlar, zamonaviy rangtasvirda ularning amaliy ishlatilishi va terapevtik imkoniyatlari batafsil yoritiladi. Bu yondashuv rangtasvir san'atining estetik jarayonlarini boshqarish bilan bir qatorda psixologik jarayonlarni boshqarishdagi amaliy ahamiyatini ham ochib beradi.

Rangshunoslik va rangtasvir haqidagi ilmiy izlanishlar tarixiy nuqtai nazardan juda

qadimga borib taqaladi. O'rta asrlarda ranglar faqat san'at va tabiatning estetik jihatlariga taaluqli bo'lgan holda o'rganilgan bo'lsa, yangi davrda, ayniqsa XVII-XVIII asrlarda ranglar haqidagi ilmiy yondashuvlar rivojlandi. Bu sohadagi izlanishlar dastlab fan va san'atning ajralmas o'zaro bog'liqligini ko'rsatib, ranglarning ham biologik, ham psixologik asoslarini o'rganishga olib keldi.

Leonardo da Vinchi (1452–1519) o'zining ranglarga oid asarlarida ranglarning yorug'lik bilan o'zaro bog'liqligini va rangni tasvirlashda san'atkorga qanday yondashuvlar kerakligini o'rganib chiqadi. Shuningdek, Chekkino Chennini (1400–yillar) va Leon Battista Alberti (1404–

1472) ranglarni simmetriya va kompozitsiyada qo'llash bo'yicha izlanishlar olib borgan.

Bu davrda ranglar faqat san'at asarlarini yanada boyitish vositasi sifatida qabul qilinmasdan, ular ham ilmiy ravishda o'rganila boshladi. Issiq va sovuq ranglarning tabiati, ranglarning yorug'lik spektridagi o'rni kabi masalalar buyuk fizik va tabiatshunos olimlarning e'tiborini tortdi. Masalan, Isaak Nyuton (1642–1727) 1704-yilda "Optika" asarida ranglarning yorug'likning turli to'lqin uzunliklari bilan bog'liq bo'lganini isbotladi.

Rangshunoslik sohasidagi ilmiy izlanishlarni yanada rivojlantirganlardan biri Mixail Lomonosov (1711–1765) bo'ldi. U asosiy ranglarni aniqlab, ranglarning aralashishi va o'zgarish qonunlarini ilmiy asosda kashf etdi. Bunday ilmiy yondashuvlar rangtasvirning texnik jihatlariga yangi yondashuvlarni kiritdi. Shuningdek rassomlarga ranglar va ularning uyg'unligini anglashda katta yordam berdi.

Ranglar haqidagi ilmiy izlanishlarning yangi bosqichini yaratgan boshqa buyuk olimlardan biri Germaniya shoiri va tabiatshunosi Johann Wolfgang von Goethe [Iogann Volfgang fon Gyote] (1749–1832) bo'ldi. Uning "Rang haqida fan" (1810-yil) asari ranglarning fizik jihatlarini bilan birga psixologik va hissiy ta'sirini ham o'rgandi.

Gyote ranglarni hissiy aloqalar va ong bilan bog'lab, ranglar bilan ishlashda san'atkorlar uchun yangi imkoniyatlar yaratdi. [1, 5]

Ranglarning hissiy va psixologik ta'siri bugungi kunda ham amaliy ahamiyatga ega. Rangshunoslik asarlarini yaratishda rassomlar faqat ranglarning estetik jihatlariga e'tibor bermasdan, ularning tomoshabin hissiyotlari va kayfiyatiga qanday ta'sir qilishini ham hisobga olishlari zarur. Bu jarayon san'atning rivojlanishi va psixologik jihatdan ranglarning tomoshabiniga ta'siri haqidagi ilmiy izlanishlar uchun muhim asos yaratadi. Shu tarzda rangshunoslik va rangtasvirga oid ilmiy izlanishlar o'zining tarixi davomida san'at va ilm o'rtasidagi bog'liqlikni yanada chuqurlashtirgan, ranglarning nafaqat estetik, balki psixologik, biologik va madaniy jihatlarini ham o'rgangan.

Rang haqidagi ilmiy yondashuvlar tarixda qadim zamonlardan boshlangan va ranglarning tabiatini tushunishga intilish o'tmishda ko'plab olimlar tomonidan amalga oshirilgan. Eramizdan avvalgi IV asrda yunon olimi Aristotel ranglar haqida o'z qarashlarini ilgari surgan. U ranglarning tabiiy mavjudligini, ularning obyektiv xususiyatlarini o'rganishga harakat qilgan va ranglarni inson sezgisi orqali qabul qilish jarayonini o'rgangan. Aristotel ranglarning har bir turini va ularning turli obyektlarda qanday aks etishini aniqlashga intilgan.

Rangtasvirning ilmiy negizini shakllantirgan soha rangshunoslikdir. Rangshunoslik fani ranglarning tabiati, ular qanday qilib yoritilishiga va ko'rinishiga ta'sir qiluvchi tabiiy va atrof- muhit omillarini o'rganadi. Bu fan bo'yicha o'rgatish ranglarni tasvirlashdagi texnik yondashuvlarni bo'yoq aralashmalari, ularning kimyoviy tarkibi va ranglarni yaratishda foydalaniladigan materiallar bilan tanishishni ta'minlaydi. [1]

Ranglar inson hissiyotlari va psixologiyasi bilan bog'liq bo'lib, ularning har biri alohida ruhiy holatlar va xarakter xususiyatlariga ta'sir ko'rsatadi. Ranglar shuningdek. Shaxsning kayfiyatini, qarorlar qabul qilish jarayonini va hatto o'zaro munosabatlarini shakllantirishi mumkin. Quyida ranglarning inson psixologiyasiga ta'siri haqida ba'zi asosiy ma'lumotlar keltirilgan [2]:

1. Yashil. Yashil rangni sevuvchilar odatda hissiyotli, nozik didli va tabiatni sevuvchi shaxslar bo'ladilar. Ular erkinlikka intiladi. Yashil rang tinchlantiruvchi va energiya beruvchi sifatlar bilan bog'liq bo'lib, shuningdek, barqarorlik va ishonchni ham anglatadi.

2. Qizil. Qizil rangni yoqtirgan odamlar ko'pincha harakatchan, impulsiv va qiziqqon bo'ladilar. Ularning jahli tez ko'tarilishi va mojaro yaratish istagi bo'lishi mumkin. Qizil rangni sevuvchilar ko'pincha o'z maqsadlariga erishishda qat'iyatli bo'lib, ehtiros va energiyani aks ettiradilar.

3. Sariq. Sariq rangning ta'siri ko'proq aqliy faollik va yaratuvchanlik bilan bog'liq. Bu rangni yoqtiruvchilar tushunuvchan, ravshan fikrli, xayolga beriluvchan va afsonaviy idealistlarga o'xshashdir.

4. Havorang. Havorangni sevuvchilar tashqi go'zallikka va ma'lum bir tizimga qiziqadilar. Ular odatda aql-idrokka asoslangan qarorlar qabul qilishga intiladilar va prinsiplariga sodiq qolishadi.

5. Binafsha. Ushbu rangni sevganlar ko'pincha izzatni talab qiluvchi, kuchli va o'zini doimo yangilab turishga intiladigan shaxslardir. Binafsha rang ruhiy jihatdan yuqori darajada bo'lgan, lekin, ba'zan g'aroyib va noaniq xulq-atvorlarga ega bo'lgan shaxslarni ifodalaydi.

6. Oq. Oq rangni yoqtiradigan kishilar pokiza, mas'uliyatli va boshqalarga nisbatan muloyim bo'ladilar. Ular odatda adolatli va insofli bo'lishga intiladilar.

7. Qora. Qora rang ba'zan pessimistiklik va izzattalablik bilan bog'lanadi. Bunday rangni sevuvchilar ko'pincha ichki olamlarini boshqalarga ko'rsatishdan qochadilar va ko'pincha ko'proq sirli va inkognito turadilar. Bu rangni yoqtiruvchilar odatda ruhiy jihatdan ko'proq izolyatsiyaga moyil bo'lishi mumkin.

Shu tarzda ranglarning inson psixologiyasiga ta'siri juda katta bo'lib, ular insonlarning xarakteri, hissiyotlari, qaror qabul qilish jarayonlari va o'zaro munosabatlarida muhim rol o'ynaydi. Ranglar nafaqat tashqi dunyo bilan bog'liq bo'lib, balki ichki hissiyotlarni ham shakllantiradi. Bu esa rangtasvir asarlarini yaratishda ranglarning xususiyatlarini yanada kengroq o'rganishni taqozo etadi.

Ranglarning ta'siri faqat hissiyotlar bilan cheklanmaydi. Masalan, ko'k rangli yorug'lik melatonin ishlab chiqarishni kamaytirib, uyquni buzishi mumkin. Shuning uchun kechasi ko'k ranglardan "saqlanish" tavsiya etiladi. Shuningdek, sariq va yashil ranglar serotonin ishlab chiqarishni oshirib, kayfiyatni yaxshilaydi.

Rang terapiyasi (xromoterapiya) inson salomatligi va ruhiy holatini yaxshilashda ranglardan foydalanishga asoslangan qadimiy va zamonaviy usullarning uyg'unlashuvi hisoblanadi. Bu yondashuv organizmning tabiiy energetik balansini tiklash va barqarorlashtirish uchun ranglarning energiyasidan foydalanadi. Zamonaviy xromoterapiya tadqiqotlar bilan boyitilgan holda, stressni kamaytirish, kayfiyatni yaxshilash va sog'lom turmushni ta'minlash vositasi sifatida tan olingan. Ranglarning inson fiziologiyasiga va psixologiyasiga ta'siri keng o'rganilgan va ma'lum bir ranglardan muayyan maqsadlar uchun foydalanish tavsiya etiladi.

Qizil rang. Ushbu rang yurak urishini tezlashtirishi va qon bosimini oshirishi aniqlangan. Qizil rang yuqori darajadagi fiziologik qo'zg'alishni keltirib chiqaradi va hushyorlikni oshirishi mumkin. Biroq, uzoq muddat ta'sir qilish stressni kuchaytiradi [3]. Qizil rang xotira va hissiyotga ta'sir qiladi. Masalan, qizil rang salbiy ma'nodagi so'zlarni eslab qolishni kuchaytiradi.[4]

Havorang. Tinchlantiruvchi ta'sirga ega bo'lgan ushbu rang yurak urishini sekinlashtiradi va qon bosimini pasaytiradi. U dam olish va stressni kamaytirishda yordam beradi. [3]

Yashil. Tabiat bilan bog'liq bo'lgan ushbu rang umumiy ruhiy holatni yaxshilaydi va stressni kamaytiradi. Yashil rang ko'pincha psixologik farovonlikni oshirish uchun ishlatiladi.

Sariq. Ijobiy hissiyotlarni kuchaytirib, motivatsiyani oshiradi. Biroq, intensiv sariq rang ba'zan bezovtalikni oshirishi mumkin.

Oq. Bu rang pokizalik bilan bog'liq bo'lsa-da, haddan tashqari ko'p oq muhit stressni kuchaytirishi va diqqatni pasaytirishi mumkin.

Rangtasvir asarlarini yaratishda ranglarning xususiyatlarini bilish nafaqat ijodiy jarayonning asosiy qismi, balki asarlarning hissiy estetik va semantik ma'nosini chuqurlashtirish uchun zarur vositadir. Rang bu faqatgina vizual element bo'lib qolmasdan, balki inson ruhiyati, hissiyotlari va ongi bilan bog'liq kuchli vosita hisoblanadi. Rang orqali san'at asarlari tomoshabinning kayfiyati va dunyoqarashiga ta'sir ko'rsatadi.

Ranglar turli madaniy kontekstda o'ziga xos ma'nolarni aks ettiradi. Masalan, qizil rang ba'zi jamiyatlarda ehtiros va quvvatni anglatgan bo'lsa, boshqa mintaqalarda xavf yoki ogohlantirishni bildiradi. Tomoshabinga vizual tajriba orqali yetkazmoqchi bo'lgan g'oyani kuchaytirish uchun ham rassom ranglarning bunday ma'nosini anglab, ularni asar mazmuniga mos ravishda tanlaydi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR :

1. Xudayberganov, R. A. (2006). Rangshunoslik asoslari. O'quv qollanma. T., Nashriyot– matbaa ijodiy uyi.

2. Abdullayev O'ktamjon Ergashevich. Rangshunoslik. Darslik - Toshkent: "Innovatsiya- Ziya", 2022, 248 b.

3. Elliot, A. J., & Maier, M. A. (2014). Color psychology: Effects of perceiving color on psychological functioning in humans. Annual review of psychology, 65(1), 95-120.

4. Kuhbandner, C., & Pekrun, R. (2013). Joint effects of emotion and color on memory. Emotion, 13(3), 375.

5. Maria Popova. Goethe on the Psychology of Color and Emotion. The Marginalian. Published August 17, 2012. <https://www.themarginalian.org/2012/08/17/goethe-theory-of- colours/>

6. Mohirjon, O. (2023). TASVIRIY SANAT MASHGULOTLARINING OZIGA XOSLIGI.

O'ZBEKISTONDA FANLARARO INNOVATSIYALAR VA ILMIY TADQIQOTLAR JURNALI, 2(15), 464-470.